

Evropskou unii poprvé v její historii opouští členský stát. Velká Británie. Jaké bude mít její odchod **důsledky** pro zbylou sedmadvacítku a jaké pro ni samotnou? Jim Gallagher varuje: kolem brexitu zůstává mnoho otázek a celý proces může skončit chaosem.

ZUZANA LIZCOVÁ

LN Proč bylo rozhodnutí o brexitu tak překvapivé?

Myslím, že hlavní důvod, proč byli lidé, zejména ve vládě a médiích, překvapeni, byl, že neznali rozsah resentimentů vůči Evropské unii v překvapivě velké části společnosti, většinou lidí mimo Londýn, spíše hůře zajištěných a často starších. Překvapením byla síla jejich nespokojenosti a míra, jakou se zaměřila právě na členství v EU.

LN Řada zastánců brexitu v referendu hlasovala jasně proti svým ekonomickým zájmům. Proč?

Je jasné, že většina lidí hlasovala pro odchod z EU v přímém rozporu se svými ekonomickými zájmy. Zejména ti, kdo na tom nejsou tak dobře. Chudší lidé totiž bezpochyby budou v důsledku ekonomického rozkladu, který pravděpodobně nastane po odchodu z EU, trpět nejvíce. Neviděl jsem průzkum, který by ukázal, proč to udělali. Ale je celkem jasné, že se jejich zatrpkllost většinou obracela proti imigraci, zejména v oblastech, které jsou hospodářsky neúspěšné, ale přesto přitahují přistěhovalce především z východní Evropy – například z Rumunska, bývalé Jugoslávie či Bulharska. Mnozí si imigraci spojují se ztrátou pracovních míst a ekonomických příležitostí. Ve skutečnosti však tato místa a příležitosti chybí z jiných důvodů.

LN Pro řadu zemí je otázka budoucnosti jejich občanů pracujících v Británii velké téma. Odhaduje se například, že ve vaší zemi žije na milion Poláků. Budou se muset vrátit zpět?

To je nepravděpodobné, zřejmě se to nestane. V Británii žije mnoho občanů EU, ale mnoho Britů také žije v ostatních členských zemích. Lze předpokládat, že prioritou britské vlády i zemí EU bude nepožadovat, aby se títo lidé vraceli. Britská vláda se to dnes snaží vyjednat a mnoho lidí očekává, že uspěje.

LN Bude to pro ni těžké?

Myslím, že celková jednání o odchodu z Evropské unie budou extrémně obtížná. Mnohem složitější, než tvrdí lidé, kteří propagovali brexit, a také mnohem těžší, než si v současné době myslí britská vláda. Jednotlivé evropské země budou mít různé zájmy. Některé se budou bát o své občany, jiné – například Irsko, Španělsko a další – budou znepokojené kvůli obchodu a budou se chtít ujistit, že odchod Británie Evropskou unii nadále nestabilizuje. Jednání budou technicky komplexní a politicky nabitá.

LN Jak dlouho podle vás nakonec mohou trvat?

Pokud se obě strany budou chovat racionálně, vyjednájí nějaké přechodné uspořádání, než budou vyřešeny všechny náležitosti. Momentálně není jasné, zda si to obě strany, zejména ta britská, uvědomují. Přechodné období by mohlo trvat třeba pět let, do nichž by se dala rozložit velmi komplexní technická jednání ohledně odchodu.

LN Co by to znamenalo?

Z krátkodobého hlediska by to znamenalo, že by Británie neměla žádnou dohodu o „rozvodu“ s EU, že by přestala být součástí jednotného trhu, celní a Evropské unie a musela by se v oblasti obchodu vrátit k pravidlům WTO. Co by to znamenalo pro jednotlivce a volný pohyb osob, to není úplně zřejmé. Bezvýzový styk mezi Spojeným královstvím a EU by z praktických důvodů zřejmě přetral.

LN Může si ještě Británie vybudovat s EU podobný vztah, jako s ní má třeba Norsko?

Vzhledem k tomu, že se Británie rozhodla EU opustit, bylo by uspořádání podobné, jako má Norsko – s přístupem k jednotnému trhu a celní unii –, racionálním řešením. Jenže není úplně jasné, zda vláda skutečně chce něco, s čím by EU mohla souhlasit. Proto se obávám, že jednání mohou skončit chaosem.

LN Ale je tu ještě přeče britský parlament a jeho vůle, ne?

FOTO MAIRA - DAN MATERNA

Brexit nejvíc ublíží obyčejným lidem

S oxfordským profesorem Jimem Gallagherem o rozchodu, který v žádném případě nebude snadný

Parlament je samozřejmě suverénním subjektem. A jedním z argumentů pro opuštění EU bylo, že svoji suverenitu ztratil ve prospěch evropských institucí. Proto bylo nečekané, že se vláda původně domnívala, že bude moci udělat formální rozhodnutí o odchodu bez konzultace s parlamentem. Britský nejvyšší soud rozhodl, že to nebylo správné a že by se měl dostat ke slovu. Parlament musí znovu objevit svoji páteř, jinak už bude mít v tomto procesu malý vliv.

LN Další ožehavou otázkou je role Skotska, které je proevropské a koketuje s nezávislostí na Londýnu. Mohla by se Británie skutečně rozpadnout?

Může se to stát. Pozice Skotska i Severního Irsku je nejistá. Obě země hlasovaly pro setrvání v EU. Skotské veřejné mínění je nyní téměř rovnocenně rozdělené, může se stát, že by rozhodnutí o nezávislosti padlo. Pak by jedním z důsledků brexitu pro Británii byla ztráta minimálně deseti procent obyvatel. Pozice Severního Irsku je trochu jiná. Členství v Unii je pro ně důležité kvůli uspořádání mezi severem a jihem Irsku. Fakt, že mezi nimi neexistuje hranice, přispěl v minulých desetiletích k uzavření míru. Obnovení (možná i celní) hranice mezi Spojeným královstvím a EU by bylo pro Severní Irsko jistě problematické a ekonomicky zničující. Zatím se zde nenašlo žádné řešení.

LN Mohlo by v Severním Irsku znovu vypuknout násilí?

V této chvíli ho tam nikdo nevyhledává ani neočekává. Ale bude těžké tam najít politickou stabilitu. Tamní politické instituce jsou relativně nepevné.

LN Pokud se Británie obrátí k EU zády, bude si muset hledat jiné partnery. Dá se očekávat, že se za současné situace vytvoří nové transatlantické spojení mezi Británií a USA?

No, paní Mayová a pan Trump si jasně podali ruce. Ale je nerealistické očekávat, že by vztah s USA mohl nahradit obchodní styky s Evropou. Británie

JIM GALLAGHER

Člen Nuffield College v Oxfordu, hostující profesor na Právnické fakultě univerzity v Glasgow a čestný profesor na School of History na univerzitě v St Andrews. Dříve působil jako státní úředník ve skotském a britském parlamentu a jako poradce britského premiéra Gordona Browna. Do ČR přijel na pražskou konferenci „Brexit: Výzvy pro Evropskou unii a pro Spojené království“, kterou pořádala Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy a Nadace Friedricha Eberta.

vždy měla s Amerikou úzké kulturní a obranné vazby, ne však obchodní. A prezident Trump je sám o sobě také izolacionista. Nevěří ve volný obchod, ale v protekcionismus, který se může obrátit proti Britům stejně jako proti komukoli jinému. Je těžké si představit, že by Británie a USA společně vytvořily jakýkoli společný trh.

LN Má Británie nějaké další možnosti, kde by se mohla poohlédnout po obchodních partnerech?

Když Británie v sedmdesátých letech vstoupila do EU, vzdala se svého historického impéria, vazeb ke Kanadě, Austrálii či Novému Zélandu. Vztahy k nim je stále těžší udržovat, tyto země si jich přesto cení. Existuje romantická představa, že by mohly být oživeny. Vlády Austrálie a myslím i Nového Zélandu naznačily, že by obchodní vazby rády rozšířily. Ale očekávají, že budou moci obchodovat se zemědělskými produkty s tím, že Británie nebude své zemědělce subvencovat. Když Británie vstoupila do EU, novozélandské zemědělství to těžce zasáhlo. Pokud budou chtít volný obchod, budou žádat takový, v němž Británie už nebude mít ochrannou zemědělskou politiku.

LN Co ztratí odchodem Británie Evropská unie?

Jsou tu jasné a přímé ekonomické ztráty. Británie je velký rostoucí trh a ze vzájemného obchodu profitují obě strany. Pokud Velká Británie odejde, EU ztratí 64 ze 400 milionů konzumentů a mnoho firem. Obě strany na tom budou trpět. Na politické úrovni byla Británie vždy anglosaským členem, zastávala se spíše ekonomických než politických priorit, tradičně se vyslovovala spíše pro rozšíření na východ než pro prohlubování unie. EU ztratí podporu těchto priorit a to pro ni bude pravděpodobně špatné.

LN Dojde v EU také k výraznému přesunu moci směrem do Německa?

Francouzsko-německý tandem byl vždy nejsilnější a odhaduji, že to tak zůstane. Jenže EU ztratí alternativní pól, kolem něhož se mohla vytvářet spojení zahrnující i země jako Polsko nebo Česká republika, které ne vždy nutně sdílejí francouzské, německé nebo jihoevropské postoje. Jestli Německo obecně posílí, se teprve ukáže. EU čelí i jiným výzvám než odchodu Británie.

LN Bude EU chybět britská diplomacie, její tradiční kontakty ve světě?

Jedním z problémů, které bude třeba opravdu pečlivě vyřešit, je, že Unie byla v britských očích vždy primárně vnímána jako ekonomický a obchodní projekt. Jiní ji samozřejmě berou i jako politický projekt. Ale EU, Británie a USA, Austrálie, Nový Zéland a Kanada už déle než půlstoletí tvoří bezpečnostní alianci. Ta bude nadále potřeba, ať už Británie bude v EU, či nikoli. NATO rovněž čelí výzvám kvůli změnám v USA, ale pokud budou lidé o evropské bezpečnosti uvažovat racionálně, zejména v situaci, kdy svůj přístup mění Rusko, pak si uvědomí, že je zcela v zájmu členských zemí EU, Británie i USA, aby držely pohromadě.

LN Někteří evropské politici se snaží na brexitu najít pozitiva. Tvrdí, že EU bude bez Británie, věčného potíže, lépe. Mají pravdu?

Vzhledem k tomu, že Británie byla nejméně zapálená pro projekt stále užší Unie, se vždy našli lidé, kteří o tom byli přesvědčeni. Ale myslím si, že se časy změnila a z prohlubování integrace jsou dnes méně nadšené jiné země. Jsou citlivé ekonomické tlaky eurozóny, které oddělují jižní Evropu od severní. Unie to zvládne, ale tyto výzvy budou minimálně tak nepříjemné, jak kdy byla Británie.

LN Otevře se v EU po odchodu Británie nový prostor pro východoevropské země včetně České republiky?

Je to možné. Je zde třeba připomenout dvě věci. Zaprvé: původně francouzsko-německý evropský projekt z let 1945 až 1960, který byl zaměřen na ukončení války, prohloubení ekonomických vazeb a posun směrem ke stále užší unii, byl završen. A ekonomická moc se také přesunula. Země na východě jsou mnohem bohatší než před vstupem do Evropské unie a mají jisté zájmy, které se plně neshodují s jihoevropskými nebo s tradičními francouzsko-německými. Tyto země budou tvořit po odchodu Británie větší díl EU a její ekonomiky a v důsledku toho budou mít větší slovo.

LN Je to podle vás příležitost k jasnější formulaci jejich cílů a představ o budoucí podobě Evropy?

Formulovat své cíle je samozřejmě důležité vždycky. Ale ve chvíli, kdy EU prochází změnami, je po vizích větší potřeba.

LN Evropu čeká v tomto roce série důležitých voleb – v Nizozemsku, Francii a na závěr v Německu. Očekáváte od nich nějaké zásadní posuny?

To je velmi těžké předpovědět. Události nám chystají jedno překvapení za druhým, François Fillon, který byl považován za favorita, je nyní v problémě. Poučení z britského hlasování zní, že populismus může mít neočekávané důsledky. Ale je třeba také říci, že může uspět jen tehdy, pokud má podporu alespoň nějakých zavedených politických institucí, jako Konzervativní strany v Británii. Ve Francii je to jinak, tam je Marine Le Penová jasným outsiderem, stejně tak v Německu, kde Alternativa pro Německo postrádá koaliční potenciál. Efektem rozhodnutí o brexitu by mohlo být, že poslouží jako varování před nechtěnými důsledky, které podpora populismu může přinést.

Autorka je politoložka a publicistka